

LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND

Fysisk planering av tätortsnära landsbygd

i Sverige och Danmark

2009

Förord

Hur behandlas den tätortsnära landsbygden, och då främst jordbruksmarken, i den fysiska planeringen? Med den frågan som grund gjordes denna översiktliga studie av det svenska och det danska planeringssystemet, under tidig höst 2009. Studien avslutas med en jämförelse av och en diskussion kring de båda systemen, med syfte att se om det finns positiva danska metoder för att skydda jordbruksmark i planeringen, vilka skulle kunna prövas i Sverige. Projektet utfördes av Eva-Marie Samuelson, student vid landskapsarkitektprogrammet SLU Alnarp, under nio veckors kontorspraktik på LRF Skåne.Handledare var Lisa Germundsson, LRF Skåne.

Ett varmt tack riktas till följande personer, för er hjälp och ert engagemang!

Ole Hjorth Caspersen, Seniorforsker, Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL

Karsten L. Willeberg Nielsen, Landinspektør, COWI A/S, Köpenhamn

Torben Wissing, Plan- og byggechef, Ringsted kommune

Fredrik Bonde, Chefsjurist LRF, Stockholm

Louise Andersson, Landskapsarkitekt, Landsbygds- och Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Skåne län

Magnus Ydmark, Översiktsplanarkitekt, Helsingborg stad

Mattias Qviström, Forskare Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Bilden på framsidan visar hur tätortsbebyggelsen i Burlövs kommun möter jordbrukslandskapet vid Kronetorp. Foto: Eva-Marie Samuelson, 2009-08-28

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Sammanfattning	4
Inledning	6
Avgränsningar	6
Metod	6
Det svenska systemet	7
Bakgrund.....	7
Myndighetsstruktur	7
Plan- och bygglagen – PBL.....	8
Översiktsplan	8
Detaljplan.....	10
Områdesbestämmelse.....	10
Regionplan	11
Allmänna intressen.....	12
Riksintresse	13
Jordbruksklassificering	14
Miljöbalken	14
Miljömål, landskapskonventionen och landsbygdsprogrammet	14
Miljömål.....	14
Landskapskonventionen.....	15
Landsbygdsprogrammet.....	15
Kommunala markupphandlingar.....	17
Expropriationslagen	17
Jordförvärvslagen.....	17
Det danska systemet.....	19
Bakgrund.....	19
Myndighetsstruktur	19
Planloven.....	19
Statliga redogörelser av intressen	20
Kommuneplan.....	21

Lokalplan	23
Regional utvecklingsplan.....	23
Jordbruksanalys.....	24
Landskabskaraktersanalys.....	25
Overordnade intresser	25
Kommunala markuppköp.....	26
Mål, landskapskonventionen och landdistriktprogram	27
Jämförelse	28
Myndighetsstruktur	28
Plansystem.....	28
Översiktsplanering	29
Detaljplanering.....	29
Regional planering	29
Värdering av jordbruksmark	30
Skydd av mark	30
Kommunala markupphandlingar.....	31
Övriga direktiv	31
Diskussion.....	32
Källor	36
Otryckta källor	36
Muntliga källor.....	36
Elektroniska källor	36
Tryckta källor och litteratur	39

Sammanfattning

I Sverige värderas jordbruksmarken efter ett klassificeringssystem stiftat på 70-talet. Systemet delar in jordbruksmarkerna i klass 1 till 10, varav de tre bästa klasserna 8 till 10, är landets bästa sett ur odlingsperspektiv. Samtliga jordar i topp-tre klasserna finns i Skåne, till stor del på den västa sidan. Samma sida av Skåne växer nu i hög takt, tack vare läget i Öresundsregionen. På femton år beräknas hela regionen växa med upp till en kvarts miljon invånare, varav en stor del av dessa tros bosätta sig på den svenska sidan av sundet. Utvecklingen är i grund och botten något positivt, men då städerna och tätorterna i västra Skåne till stor del omges av landets bästa åkermark är det, med hänsyn till hushållningen av den resurs marken utgör, av vikt att exploateringen utförs på ett klokt sätt.

Dagens fysiska planering i Sverige riktar sig först och främst mot tätortens välmående och utveckling. De verktyg som kommunernas planerare har att tillgå lägger störst fokus på bebyggelse medan åkermarksklassificeringen från 70-talet saknar en stark förankring i plansystemet.

I Danmark utgör jordbruket en viktig näring för hela landets ekonomi. Inom den fysiska planeringen tar jordbruket plats bredvid bebyggelseutvecklingen i de uppsatta kraven för det kommunala planarbetet. Verktyg för att säkra värdefulla jordbruksverksamhetens plats i planeringen tas fram i form av jordbruksanalyser. År 2007 genomfördes en strukturreform i Danmark, vilken skakade om hela myndighetsstrukturen och förde det danska systemet för fysisk planering betydligt närmare det svenska. Omställningen är av stor betydelse för arbetet med planläggningen av Danmark. Vissa tendenser tyder på en förändring av den traditionella planeringen, som en effekt av strukturreformen.

Jordbruksmark har en tydligare roll inom fysisk planering i Danmark om man jämför med Sverige. Ett antal grundläggande avvikelser i Danmark leder fram till den slutsatsen.

- Zoneringen – tack vare att även det öppna landskapet tilldelats en zon finns en tydligare motpol till tätorternas ökande yta i planeringen.
- Statens redogörelse av intressen – tack vare ett antal samlande dokument blir visionen för landets utveckling tydlig och en helhetsbild skapas.
- Miljøcentrens breda vetorätt – hårdare tyglar för statens förlängda arm ger dem bättre möjlighet att bevaka statens intressen i planläggningen.
- Jordbruksanalyser – de nya jordbruksanalyserna lyfter fram jordbruket och dess marker som en verksamhet.

- Ekonomi – jordbruket är en viktig resurs för den danska ekonomin.
- Tradition – två tredjedelar av Danmarks yta utgörs av jordbruksmark, vilket gör verksamheten påtagligt närvarande över hela landet.

Inledning

LRF:s riksförbundsstämma 2009 beslöt att uppdra åt styrelsen att fortsätta arbetet med att ge åkermark ett stärkt skydd i lag. Stämman beslöt även att utreda om den danska modellen innehåller intressanta delar som kan överföras till svenska förhållanden.

Denna rapport syftar till att ge en översikt av de svenska och danska modellerna för fysisk planering av tätortsnära landsbygd innebär. För LRF:s del kommer rapporten att utgöra ett av underlagen i det fortsatta arbetet med frågan om ett stärkt skydd för åkermark.

Projektet ska jämföra förutsättningarna för fysisk planering av stadsnära landsbygd i Danmark och Sverige, vad gäller lagstiftning, politik, tradition och synsätt et cetera, med särskilt avseende på jordbruksmark.

Projektägare har varit Helen Rosengren, projektledare Lisa Germundsson (båda LRF Skåne) och projektarbetet har utförts av Eva Marie Samuelson, studerande vid Landskapsarkitektutbildningen, SLU Alnarp. Rapporten är framtagen inom ramen för Eva-Maries praktikperiod i kursen "Landskapsarkitektens praktik".

Avgränsningar

Då frågan om åkermarkens ökade skydd i den fysiska planeringen inte är lika aktuell över hela landet, har rapporten delvis vinklats till ett skånskt perspektiv, där frågan är högaktuell, med intresse för hela Sverige. Vidare har arbetet begränsats av att projekttiden varit 9 veckor.

Metod

Det material som ligger till grund för översikten är insamlat genom inläsning av befintligt material samt möten och intervjuer med ett antal aktörer i såväl Sverige som Danmark.

Det svenska systemet

Bakgrund

Debatten om tillvaratagandet av landskapets värden och resurser vid urbanisering har pågått under större delen av 1900-talet och den lever än idag¹. I vissa delar av landet är frågan om jordbruksmarkens roll i den fysiska planeringen högaktuell.

Öresundsregionen beräknas växa med över en kvarts miljon invånare fram till år 2025 och ökningen väntas till större del ske på den svenska sidan av sundet². Den förväntade tillväxten är i grund och botten något positivt, men den medför en expansion som riskerar att ge framtida konsekvenser, om den inte utförs på ett klokt sätt. I västra Skåne finns flertalet av Sveriges högst klassade jordbruksmarker, vilka är en resurs för hela landets livsmedels- samt energiproduktion.

Tendensen hittills i Sveriges fysiska utveckling har varit att jordbruksmark ofta kommit till korta i konkurrensen mot tätorternas exploatering³. Frågan är hur systemet för fysisk planering ser ut och vilka möjligheter det finns att ge jordbruket större tyngd i konkurrensen mot andra intressen.

Myndighetsstruktur

Den geografiska uppdelningen av landet i län och kommuner spelar en viktig roll för den fysiska planeringen. Sverige består idag av 290 kommuner, vilka är fördelade mellan 21 län⁴. Varje län har en tillhörande länsstyrelse som är en statlig samordnande myndighet, vilken fungerar som statens förlängda arm ute i landet⁵. Kommunerna tar själva fram det planmaterial som krävs, de har i princip vad man kallar för *planmonopol*⁶. Länsstyrelsen för en dialog med kommunerna kring deras planarbete och de tar även fram underlag som ska fungera som stöd för kommunerna i planläggningen. När planförslag tagits fram granskas de av länsstyrelsen⁷. De direktiv som staten ger för planering, som länsstyrelsen ska övervaka, ges i form av lagar och mål.

Till varje län hör ett landsting, som arbetar med de politiska frågorna⁸. De förknippas mest med sjukvård, men i vissa fall förekommer ett utökat ansvar. Ett exempel finns i Skåne län, där Region Skåne fått ansvaret för utvecklingen i

¹ Qviström (red.), 2008, sid. 85.

² Wadkvist (red.) & von Schéele (red.), 2009, sid.26.

³ Qviström (red.), 2008, sid. 109.

⁴ <http://www.skl.se/artikel.asp?C=445&A=5177>, 2009-09-25; <http://www.lansstyrelsen.se/lst/>, 2009-09-25.

⁵ <http://www.lansstyrelsen.se/lst/>, 2009-09-25.

⁶ Byggande på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 9.

⁷ Andersson, Louise, Landskapsarkitekt, Landsbygds- och Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Skåne län, intervju, 2009-09-11.

⁸ http://sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_l%C3%A4n, 2009-09-25

sin region. Uppgiften att leda utvecklingsarbetet innebär att Region Skåne själv samordnar insatserna för att utveckla näringslivet, kommunikationerna, kulturen och samarbetet med andra regioner i och utanför Sverige⁹. Som en del i deras arbete startades år 2005 utvecklingsprogrammet ”Strukturbild för Skåne”, där markanvändning i Skåne ingår som ett delprojekt¹⁰.

Plan- och bygglagen – PBL

Plan- och bygglagen (PBL) är det huvuddokument som styr den fysiska planeringen i Sverige. I de inledande bestämmelserna för plan- och bygglagen, kan man läsa följande:

Denna lag innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer¹¹.

Vidare bestäms det i lagen att det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten¹². Som verktyg i sitt arbete med planläggningen ska kommunerna ta fram två nivåer av planer.

Varje kommun skall ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen skall ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden samt om hur den byggda miljön skall utvecklas och bevaras. Översiktsplanen är inte bindande för myndigheter och enskilda.

Regleringen av markens användning och av bebyggelsen inom kommunen sker genom detaljplaner. En detaljplan får omfatta endast en begränsad del av kommunen¹³.

Översiktsplan

För att försäkra att översiktsplanen (ÖP) i en kommun hålls aktuell, finns krav på att kommunfullmäktige ska ta ställning till den varje mandatperiod, dvs. minst en gång vart fjärde år¹⁴. ÖP kan dock ha ett längre tidsperspektiv än mandatperiodens. När Helsingborg arbetat med att ta fram sin nya översiktsplan, ÖP 2010, har de arbetat utifrån en stark vision om hur deras kommun ska vara år 2035, vilket kommer att resultera i flera konceptuella lösningar för att nå målet¹⁵. Andra arbetar inte fullt så långsiktigt, vilket kan resultera i ett mer konkret förslag till den fysiska utvecklingen. Lagen kräver

⁹ <http://www.skane.se/templates/Page.aspx?id=137507>, 2009-09-25

¹⁰ Andersson, Therese, delprojektledare Strukturbild för Skåne, Regions Skåne, referensgruppmöte, 2009-09-15; www.skane.se/strukturbild

¹¹ Plan- och bygglag (1987:10), 1 kap. 1 §

¹² Plan- och bygglag (1987:10), 1 kap. 2 §

¹³ Plan- och bygglag (1987:10), 1 kap. 3 §

¹⁴ Qviström (red.), 2008, sid. 98.

¹⁵ Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

att grunddragen i fråga om den avsedda markanvändningen ska framgå i översiktsplanen¹⁶.

I planering på mer detaljerad nivå, samt vid förfrågan om bygglov, är det från översiktsplanen man hämtar vägledning¹⁷. Tydlighet i ÖP underlättar därmed kommunens fortsatta planlägningsarbete, framför allt om intressekonflikter uppstår. En översiktsplan är emellertid inte juridiskt bindande¹⁸.

Översiktsplanen ska omfatta hela det område som rymms innanför kommunens gränser. Det faktum att ÖP används som underlag för detaljplanering, vilken fokuserar på bebyggelse, gör dock att översiktsplaneringen i kommunerna ofta främst fungerar som planering för ianspråktagande av mark för ny bebyggelse, för förändringar i markens och vattnets användning samt skydd av kommunens naturresurser. Följaktligen har den fysiska planeringen i Sverige blivit inriktad på tätorternas utveckling. Även om det är möjligt att använda ÖP för utvecklingsfrågor även på landsbygden så som det ämnas med lagen, förutsatt att kommunen inte utgörs enbart av tätortsbebyggelse då planen ska omfatta hela kommunen, så har landsbygden hamnat i skuggan av staden.¹⁹ En analys av de skånska kommunernas översiktsplaner visar att 44 % av de samlade utbyggnadsplanerna planeras på åkermark²⁰.

Spridd bebyggelse på landsbygden kan ses som ett hot mot jordbruksverksamheten. Konflikter uppstår mellan lantbrukare och grannar kring bl.a. lukt och flugor²¹. Ju fler som flyttar ut i landsbygdens jordbrukslandskap, ju fler lär konflikterna bli. För kommunernas planerare är det svårt att ta ställning i frågan om spridd bebyggelse på landsbygden, då det sällan finns klara direktiv kring denna fråga i översiktsplanen. Bebyggelsen på landsbygden går till viss del att styra genom de kommunala tillstånden för vatten och avlopp.²²

För att minska steget mellan översiktsplan och detaljplan, görs ofta fördjupningar av översiktsplanen (FÖP). I fallet med Helsingborgs mer visionära översiktsplan är FÖP ett mycket användbart instrument för att överbrygga klyftan mellan det stora greppet och den detaljerade skalan²³. Ett annat verktyg för att dra upp tydliga riktlinjer är att upprätta ett planprogram²⁴.

¹⁶ Plan- och bygglag (1987:10), 4 kap. 1 § 1.

¹⁷ Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

¹⁸ Byggnad på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 11.

¹⁹ Reiter, 2009, sid. 11-12.

²⁰ Qviström (red.), 2008, sid. 109.

²¹ Svala, 2009, sid. 2.

²² Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

²³ Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

²⁴ Qviström, (red.) 2008, sid. 98.

Detaljplan

Till skillnad från översiktsplanen har detaljplanen rättsverkan. Den reglerar bebyggelsemiljöns utformning, med syfte att uppnå en god helhet och en lämplig samhällsutveckling. Detaljplan ska upprättas för ny sammanhållen bebyggelse, för byggnad som får betydande påverkan på omgivningen och för befintlig bebyggelse som behöver regleras. I regel betyder det att detaljplan inte upprättas för att reglera ny, enskild bebyggelse på landsbygden.²⁵ Utöver bebyggelse kan även parkmark detaljplaneläggas²⁶.

Innan en byggnad uppförs, såväl inom som utanför detaljplanelagt område, krävs bygglov. När tillstånd till bygglov ska ges, ser man till översiktsplanen och eventuell detaljplan. Följer byggnaden de planer som satts upp ska tillstånd ges. Uppger översiktsplanen att man ska vara sparsam med bebyggelse i ett område kan det bli svårare att få tillstånd, eftersom det inte överensstämmer med kommunens planer. Eftersom bygglov alltid måste sökas, ger möjligheten att avslå med hänvisning till ÖP en viss möjlighet att styra bebyggelse på landsbygden, förutsatt att tydliga direktiv ges i frågan. Översiktsplanen är som sagt inte juridiskt bindande.²⁷

Markreservat och skydd för vissa företeelser får bestämmas i detaljplan. Ledingar, energianläggningar, trafik- och väganordningar ges reservatsmöjlighet och allmänna platser som kommunen är huvudman för och som anses vara särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, kan skyddas.²⁸ Däremot ges inte möjlighet att skydda ett stadsnära landsbygdsområde i egenskap av god odlingsmark i detaljplan.²⁹

Detaljplanen ska anges en viss genomförandetid, vilken bedöms så att det finns rimliga möjligheter att hinna genomföra planen³⁰. Tiden ska vara minst fem år, men kan inte vara längre än femton år. Detaljplanen får inte omfatta ett större område än vad som är befogat med hänsyn till syftet med planen och den bestämda genomförandetiden³¹.

Områdesbestämmelse

För begränsade områden, vilka inte omfattas av en detaljplan, kan områdesbestämmelser antas för att säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås³². Till skillnad från översiktsplanen har områdesbestämmelsen bindande verkan³³. Härmed har kommunen möjlighet att styra utvecklingen på

²⁵ Byggnad på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 11; Plan- och bygglag (1987:10) 5 kap 1 §.

²⁶ Qviström (red.), 2008, sid. 98.

²⁷ Qviström (red.), 2008, sid. 99.

²⁸ Plan- och bygglag (1987:10), 5 kap. 5 §.

²⁹ Qviström (red.), 2008, sid. 98.

³⁰ Plan- och bygglag (1987:10), 5 kap. 5 §.

³¹ Plan- och bygglag (1987:10), 5 kap. 2 §.

³² Plan- och bygglag (1987:10), 5 kap. 16 §.

³³ Byggnad på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 11-12.

landsbygden, då grunddragen för användning av markområden får regleras med områdesbestämmelse, liksom kraven för bygglov³⁴. Instrumentet utnyttjas dock sällan av kommunerna³⁵. En anledning kan vara att kommunerna inte upplever att det ger tillräckligt i utbyte i förhållande till vad det kostar att upprätta områdesbestämmelser³⁶. Magnus Ydmark, översiktsplanarkitekt i Helsingborg, menar dock, att områdesbestämmelser kan vara en nyckel för arbetet med att planera för jordbruksmark³⁷.

Om det finns särskilda skäl, får kommunen med områdesbestämmelser för ett område utanför detaljplan bestämma att bygglov krävs för att i området uppföra, bygga till eller på annat sätt ändra ekonomibyggnader för jordbruk.³⁸

Regionplan

Det finns starka skäl för att samverka över kommungränserna³⁹. Landskapet, dess förutsättningar och karaktär, går över kommungränserna och vad en kommun saknar kanske grannkommunen kan erbjuda. Enligt plan- och bygglagen ska det vid planläggning tas hänsyn till förhållandena i angränsande kommuner⁴⁰. För regional utveckling kan en regionplan tas fram, för att leda beslut kring översiktsplaner, detaljplaner och i den mån det finns även områdesbestämmelser⁴¹. Planen kan i den mån det har betydelse för regionen, ange grunddragen för användningen av mark- och vattenområden samt riktlinjer för lokalisering av bebyggelse och anläggningar⁴². Regionplaner används dock mycket sällan i landsbygdsplanering, år 2006 bedrevs regionplanering endast i Storstockholm⁴³. Regionplan har i något fall använts för att säkerställa fortsatt användning av mark för jordbruksändamål⁴⁴. Region Skåne arbetar visserligen regionalt med bl.a. markanvändning, men projektet är förhållandevis ungt och regionen är inte bunden till den kommunala planeringen genom lag, vilket minskar deras möjlighet att påverka utgången.

Vissa kommuner har på eget initiativ satt igång ett samarbete med närliggande kommuner. Helsingborg har tillsammans med kommunerna Höganäs och Ängelholm ett regionalt samarbete om vindkraft. Förhoppningen är att det regionala samarbetet uppe i nordvästra Skåne ska utvecklas och beröra fler frågor än vindkraft.⁴⁵

³⁴ Plan- och bygglag (1987:10), 5 kap. 16 §.

³⁵ Qviström (red.), 2008, sid. 99.

³⁶ Landsbygd i förändring, 2008, sid. 53.

³⁷ Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

³⁸ Plan- och bygglag (1987:10), 8 kap. 6 § 4a.

³⁹ Stenqvist, 2009, sid. 37.

⁴⁰ Plan- och bygglag (1987:10), 2 kap. 2 §.

⁴¹ Plan- och bygglag (1987:10), 7 kap. 4 §.

⁴² Plan- och bygglag (1987:10), 7 kap. 4 §.

⁴³ Byggande på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 12.

⁴⁴ Byggande på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 12.

⁴⁵ Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

Allmänna intressen

*Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företråde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning...*⁴⁶

Plan- och bygglagen lämnar det många gånger öppet för kommunens planerare att bedöma vad som är bäst för allmänheten. Kapitel två, som utdraget ovan är hämtat från, tar upp just allmänna intressen och hur de ska hanteras i planeringen. I översiktsplanen ska de allmänna intressen som bör beaktas vid beslut om markanvändning, enligt PBL:s andra kapitel, redovisas⁴⁷.

Bedömningarna påverkas oundvikligen av den rådande efterfrågan. I ett område med stor efterfrågan på bostäder med gott läge i förhållande till kollektivtrafik och övrig bebyggelse, kan behovet av att bygga nya bostäder anses vara stort. För de som arbetar med kommunens fysiska planering blir översiktsplanen ett viktigt dokument att luta sig mot och bygga sina argument utifrån. Vad ”en från allmän synpunkt god hushållning” är, råder det delade meningar om. Den intressekonflikt som finns mellan bebyggelse på åkermark och bevarande av åkermark för jordbruksverksamhet, är ett tydligt exempel.

*Planläggning skall, med beaktande av natur- och kulturvärden, främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar. Även en från social synpunkt god livsmiljö, goda miljöförhållanden i övrigt samt en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och med energi och råvaror skall främjas. En god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens skall främjas...*⁴⁸

Återigen tar plan- och bygglagen upp vikten av en långsiktig planering där man ser till att hushålla väl med mark och vatten.

Jordbruket kan anses ha ett problem i konkurrensfrågan mellan de olika intressena, då det sällan kopplas samman med Sveriges ekonomiska tillväxt. Skånes goda odlingsförhållanden gör dock att man kan se denna del av landet som en nationell resurs. Försäljningsvärdet av skåniskt lantbruk uppgår till en tredjedel av det svenska jordbrukets, skogen oräknad. Den svenska livsmedelsindustrin är starkt beroende av de skånska lantbruken för att få tillgång till råvara.⁴⁹ Som Åsa Odell, ordförande för LRF Skåne, påpekat kan den goda odlingsjorden vara en resurs som ger Sverige en styrkeposition i framtiden, då faktorer som klimatet förändras och världsbefolkningen ökar⁵⁰.

⁴⁶ Plan- och bygglag (1987:10), 2 kap. 1 §.

⁴⁷ Plan- och bygglag (1987:10), 4 kap. 1 §.

⁴⁸ Plan- och bygglag (1987:10), 2 kap. 2 §.

⁴⁹ Reiter, 2009, sid. 16.

⁵⁰ Reiter, 2009, sid. 18.

Riksintresse

I planeringssammanhang kan geografiska områden tilldelas olika nivåer av allmänt intresse, varav riksintresse är det som väger tyngst⁵¹. Hushållningen med jordbruksmark utgör idag nationellt intresse, vilket inte ger ett lika starkt skydd⁵². Miljöbalken, vilken styr i sammanhanget, säger att:

Brukning av jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk⁵³.

Faktum är idag att tätortsexpansion och storskaliga anläggningar som shoppingcentra och deras tillhörande parkeringsplatser ofta bedöms som nödvändiga för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och pga. detta minskar åkerarealen⁵⁴. LRF har försökt att få igenom ett beslut som möjliggör att även jordbruksmark kan klassas som riksintresse, utan framgång.

Ett riksintresse för jordbruksmark hade gett länsstyrelsen större möjligheter att ingripa mot exploatering av marken i kommunens planer. Länsstyrelsen granskar och prövar den kommunala planeringen. De har fem inkallelsegrunder som de specifikt bevakar, vilka är hälsa och säkerhet, riksintressen, miljö kvalitetsnormer, strandskydd samt frågor som rör flera kommuner i länet. Skulle ett planförslag strida mot bestämmelserna för någon av dessa fem punkter, kan länsstyrelsen kräva att planen omarbetas så att bestämmelserna uppfylls⁵⁵. Då riksintresse utgör en sådan inkallelsegrund, hade alltså länsstyrelsen kunnat skydda jordbruksmark genom att ställa krav på planernas markanspråk. Skyddet i form av riksintresse har emellertid ingen rättsverkan förrän det prövats vid beslut om t.ex. plan⁵⁶.

Det är statens myndigheter som enligt 2 § hushållningsförordningen ska, efter samråd med ett antal berörda parter, peka ut områden som de bedömer vara av riksintresse och lämna uppgifter om dessa områden till länsstyrelsen⁵⁷. Som exempel kan nämnas att statens energimyndighet har föreslagit områden av riksintresse för vindbruk⁵⁸.

⁵¹ Byggande på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 10.

⁵² Miljöbalk (1998:808), 3 kap. 4 §.

⁵³ Miljöbalk (1998:808), 3 kap. 4 §.

⁵⁴ Byggande på landsbygden i Skåne, 2006, sid. 31.

⁵⁵ Andersson, Louise, Landskapsarkitekt, Landsbygds- och Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Skåne län, intervju, 2009-09-11.

⁵⁶ Områden av riksintresse (kap 2), sid. 88-89.

⁵⁷ Områden av riksintresse (kap 2), sid. 114.

⁵⁸ Områden av riksintresse (kap 2), sid. 117.

Jordbruksklassificering

Under 70-talet ledde markpolitiken till att man såg ett behov av att klassificera åkermarken, för att få bättre beslutsunderlag inom den fysiska planeringen⁵⁹. Ett tiogradigt system togs fram, grundat på odlingskvaliteter. De tre högsta klasserna, 8 till 10, finns bara i Skåne⁶⁰. Mycket har hänt i utvecklingen sedan 70-talet och idag finns goda odlingsmöjligheter även på jordar med något lägre klass. De högklassiga jordarna i Skåne har dock knappast tappat i odlingsvärde. Trots det har 13 000 ha av jordarna i klass åtta till tio exploaterats mellan 1961 och 2000, vilket motsvarar nästan 10 % av Skånes bästa jordar⁶¹.

Miljöbalken

När det ska bedömas om ett område är av riksintresse är det till kapitel tre i Miljöbalken man ser, vilket anger de grundläggande bestämmelserna för hushållning med mark och vattenområden⁶².

Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning⁶³.

I Plan- och bygglagens andra kapitel om allmänna intressen som ska beaktas vid planläggning och vid lokalisering av bebyggelse m.m., hänvisar man till miljöbalkens tredje, fjärde och femte kapitel⁶⁴. Utöver hushållningen av mark och vatten berör dessa kapitel specifika områden av riksintresse samt miljö kvalitetsnormer. Statens offentliga utredning, SOU 2009:45, ansåg att de bestämmelser som finns i 3 kap. 4 § miljöbalken bör vara tillräckliga för att förhindra att värdefull jordbruksmark går förlorad för areell produktion⁶⁵.

Miljömål, landskapskonventionen och landsbygdsprogrammet

Miljömål

Riksdagen har antagit mål för miljö kvaliteten inom 16 områden, vilka kallas just miljö kvalitetsmål eller miljömål. Målen berör Sveriges miljö-, natur- och kulturresurser och är uppsatta för att värna om landskapet genom en ekologisk, långsiktig och hållbar utveckling.⁶⁶ Tanken är att dessa mål ska uppnås inom

⁵⁹ Qviström (red.), 2008, sid. 108.

⁶⁰ Uddenberg, 2001, sid. 9.

⁶¹ Qviström (red.), 2008, sid. 109; <http://www.lrf.se/Om-LRF/Kontakta-LRF/Press/Nyheter1/2009/Akermarken-maste-fa-ett-okat-skydd/>, 2009-10-01

⁶² Områden av riksintresse (kap 2), sid. 114.

⁶³ Miljöbalk (1998:808) 3 kap. 1 §.

⁶⁴ Plan- och bygglag (1987:10), 2 kap. 1 § - 2 §.

⁶⁵ Områden av riksintresse (kap 2), sid. 143.

⁶⁶ www.miljomal.nu, 2009-09-29.

en generation, sett från det att de sattes 1999⁶⁷. Det är främst två av de sexton som rör jordbruksmarken.

13. Ett rikt odlingslandskap

*Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks*⁶⁸.

15. God bebyggd miljö

*Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas...*⁶⁹

I miljørådets kommentarer kring dessa mål, menar man att *Ett rikt odlingslandskap* går att uppnå till år 2020, medan det tros bli mycket svårt att uppfylla *God bebyggd miljö* fram till samma år.⁷⁰ Målen har även tillhörande delmål, men det finns inga nationella delmål som preciserar hur hushållandet med jordbruksmark ska ske⁷¹.

Landskapskonventionen

Landskapskonventionen, eg. den europeiska landskapskonventionen, är framtagen med syfte att förbättra skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar även till att främja det europeiska samarbetet kring landskapsfrågor. Hur långt de europeiska länderna har kommit i sitt arbete med landskapskonventionen varierar. Det första steget är att landet signerar konventionen och därmed säger att den vill gå med. Steg två är att ratificera den, vilket innebär att man för in konventionens intentioner i landets lagstiftning och politik. Sverige har än så länge bara skrivit på.

Riksantikvarieämbetet har arbetat på uppdrag av regeringen med ett förslag till hur landskapskonventionen kan genomföras i Sverige. Vilken innebörd det får för landskapet och vilka eventuella förändringar det blir i den fysiska planeringen återstår att se.⁷²

Landsbygdsprogrammet

Ett landsbygdsprogram för Sverige har tagits fram. Det omfattar perioden 2007-2013, finansieras såväl nationellt som av EU och har som övergripande

⁶⁷ Qviström (red.), 2008, sid. 104.

⁶⁸ www.miljomal.nu, 2009-09-29.

⁶⁹ www.miljomal.nu, 2009-09-29.

⁷⁰ www.miljomal.nu, 2009-09-29.

⁷¹ Qviström (red.), 2008, sid. 104.

⁷² www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html, 2009-08-27

mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av den svenska landsbygden⁷³. Landsbygdsprogrammet ger bidrag till en rad olika

insatser för att stärka landsbygdens livs- och konkurrenskraft och för att ta tillvara och utveckla dess värden⁷⁴.

På länsstyrelsenivå kan regionala landskapsprogram tas fram, där *Det skånska landsbygdsprogrammet* är ett exempel. I programmet föreslås att länsstyrelsen ska ge företräde åt utvecklingsprojekt som är i överensstämmelse med programmet och kommunernas översiktsplaner, för att stödja kommunerna när det gäller att föra upp landskapsfrågor på den politiska arenan⁷⁵.

Det skånska landsbygdsprogrammet är grundat på en analys av det skånska landskapet⁷⁶. Metoden som använts, landskapskaraktärsanalys, är efter engelsk förlaga, Landscape Character Assessment⁷⁷. Syftet med analysen är inte att identifiera landskap av ett visst värde, utan snarare vilka olika faktorer och förhållanden som ger ett visst landskap dess karaktär. Analysen är tänkt som ett ramverk för metodisk beskrivning av vad som gör ett landskap, för att ge bättre möjlighet till medvetna val av åtgärder, vilka påverkar den lokala karaktären⁷⁸. Det skånska landsbygdsprogrammet delar in Skåne i 26 karaktärsområden. Varje område behandlas i ett eget avsnitt där man tar upp landskapets karaktär, dess egenskaper, dess förvaltning, den hittillsvarande utvecklingen, slutsatser och riktlinjer. Programmet ska dock inte ses som ett åtgärdsprogram för den skånska landsbygden, utan som en bedömningsgrund, vilken belyser egenskaperna som bidrar till en viss karaktär⁷⁹. Därmed krävs en förankring av det skånska landsbygdsprogrammet i kommunerna, vilka avväger konsekvenserna av sitt arbete inom t.ex. fysisk planering och hur det påverkar landskapets karaktär.

Helsingborgs stad har tagit fram en landskapskaraktärsanalys för sin kommun⁸⁰. Ett tjugotal karaktärsområden behandlas, varav alla helt eller delvis är belägna på landsbygden. I samrådshandlingen till Helsingborgs nya översiktsplan, ÖP 2010, framstår dock inte landskapskaraktärsanalysen som ett väl förankrat dokument att luta sig mot under planläggningsarbetet⁸¹. Svårigheter att arbeta in analysen i ÖP tros bero på att den är visuell, den fokuserar på karaktären i landskapet istället för hur faktorer som boende och verksamheter ter sig⁸².

⁷³ Reiter, 2009, sid. 5.

⁷⁴ Qviström (red.), 2008, sid. 100.

⁷⁵ Reiter, 2009, sid. 7.

⁷⁶ Reiter, 2007, sid. 6.

⁷⁷ Reiter, 2007, sid. 7.

⁷⁸ Reiter, 2007, sid. 7.

⁷⁹ Reiter, 2009, sid. 33.

⁸⁰ Landskapskaraktärsanalys för Helsingborgs stad.

⁸¹ ÖP 2010 – en strategisk översiktsplan för Helsingborgs utveckling, sid. 59.

⁸² Ydmark, Magnus, översiktsplanarkitekt Helsingborg stad, intervju, 2009-09-24.

Kommunala markupphandlingar

Markpolitiken under 60-talet kom att spela en avgörande roll, den påverkar den fysiska planeringen än idag. 1968 trädde förköpslagen i kraft, vilken innebär att kommunen har rätt att gå in i ett försäljningsavtal och förvärva egendomen på de villkor som avtalats mellan säljaren och den intresserade köparen⁸³. Ett skäl som lagen uppger som giltigt till sådant förköp är om egendomen krävs för tätbebyggelsens framtida utveckling⁸⁴. Vid försäljning av jordbruksmark mellan två lantbrukare, kan alltså kommunen gå in och köpa upp marken till jordbruksmarknadspris, för att senare exploatera i området.

1968 till 1981 erbjöd staten kommunerna att ta markförvärvslån, för att kunna investera i mark. Dessa politiska beslut ledde till att omfattande kommunala markuppköp gjordes under 60- och 70-talet. De uppköpta markerna spelar fortfarande en viktig roll i många kommuners markägostruktur. Ungefär hälften av jordbruksmarken i Malmö kommun ägs av kommunen. Jordbruket bedrivs av arrendatorer, i väntan på att eventuell bebyggelse ska utvecklas i området.⁸⁵

Den 17 september 2009, meddelade regeringen att förköpslagen kan komma att upphävas. De menar på att lagen spelat ut sin roll, då det idag är få fastighetsöverlåtelser per år som sker med hjälp av lagen. Möjligheten för kommunerna att köpa fastigheter kommer i sådana fall att finnas genom frivilliga förvärv.⁸⁶

Expropriationslagen

Kommunerna har även en möjlighet att förvärva mark genom expropriationslagen, om det krävs för att tillgodose allmänna intressen inom den framtida utvecklingen för tätbebyggelse⁸⁷. Expropriationen innebär att ägaren tvingas till försäljning av fastigheten. Utnyttjande av lagen är dock sällsynt, då sådana ärenden hamnar i domstol och är politiskt känsliga⁸⁸.

Jordförvärvslagen

För förvärv av lantbruksegendom krävs tillstånd enligt jordförvärvslagen om köparen är en juridisk person (t.ex. en kommun) och säljaren är en privatperson eller ett dödsbo⁸⁹. Lagen gäller dock inte om kommunen förvärvar egendomen enligt förköpslagen⁹⁰. Enligt jordförvärvslagen får en kommun inte vägras

⁸³ Förköpslag (1967:868), 5 §.

⁸⁴ Förköpslag (1967:868) 1 §.

⁸⁵ Qviström (red.), 2008, sid. 107-108.

⁸⁶ <http://www.regeringen.se/sb/d/12135/a/131731>, 2009-09-30.

⁸⁷ Expropriationslag (1972 :719).

⁸⁸ Qviström, Mattias, Forskare Landskapsarkitektur, SLU Alnarp, intervju, 2009-09-07.

⁸⁹ Jordförvärvslag (1979:230), 4 §, 2009-09-28.

⁹⁰ Jordförvärvslag (1979:230), 3 § 4, 2009-09-28.

tillstånd till en fast egendom som med hänsyn till den framtida utvecklingen till någon del krävs för tätbebyggelse⁹¹.

Ett fall har i september 2009 uppmärksammats i Malmö kommun. Länsstyrelsen vill stoppa kommunens köp av en jordbruksfastighet söder om staden. De menar på att förvärvstillstånd inte bör ges, då kommunen i sin översiktsplan uppger att området ska vara jordbruksmark. Att länsstyrelsen ifrågasatt fallet kan få prejudicerade betydelse. Ärendet kommer att avgöras av Jordbruksverket.⁹²

---

⁹¹ Jordförvärvslag (1979:230) 8 §, 2009-09-28.

⁹²http://www.skd.se/article/20090924/NYHETER/504033033/1057/OMDAGBLADET/*/MALMO/malmo-kommuns-markaffar-stoppas, 2009-09-28.

Det danska systemet

Bakgrund

Danmark är ett land med förhållandevis stor jordbruksverksamhet sett till sin yta, 67 % av landets areal är jordbruksmark⁹³. Landets system för fysisk planering och då främst värderingssystemet för åkermark, har lyfts som intressant att titta på här i Sverige. Innan man landar i just värdering och klassificering av åkermark är det idé att se till hela det fysiska planeringssystemet, för att greppa helheten och lättare kunna se likheter och skillnader mellan det svenska och danska systemet i allmänhet. Ett sådant underlag för jämförelse gör det lättare att se om det skulle gå att prova eventuella positiva avvikelser i det danska systemet här i Sverige.

Myndighetsstruktur

År 2007 genomgick Danmark, efter beslut av regeringen, en strukturreform, vilken är av stor betydelse för landets fysiska planering. Före reformen var landet indelat i 14 amter, vilka kan liknas vid regioner, och 271 kommuner. Den nytillträdde regeringen beslutade i början av 2000-talet att ändra systemet, vilket ledde till reformen. Kommunerna gjordes större, antalet sjönk från 271 till 98 och amterna togs bort helt.⁹⁴

Av regeringens olika ministerier, dvs. departement, är det Miljøministeriet som behandlar planfrågor. Inom Miljøministeriet finns fyra styrelser, vilka handhar löpande administration och kontroll inom sitt område. By- og Landskabsstyrelsen är den styrelse som övervakar de statliga, övergripande intressena för natur, vatten, miljö och planläggning och stödjer kommunerna i deras arbete kring dessa frågor. Under By- og Landskabsstyrelsen finns i sin tur sju Miljøcentra. Av landets sju miljöcentra är det tre som arbetar med planläggningsfrågor och de är belägna i Odense, Roskilde och Århus. En kommun tillhör ett av de tre centren, beroende på geografiskt läge. Miljøcentren ska verka som den granskande myndigheten och det är i första hand de som ses som statens förlängda arm i plansammanhang.⁹⁵

Planloven

*Loven (lagen) skal sikre, at den sammenfattende planlægning forener de samfundsmæssige (samhællelige) interesser i arealanvendelsen og medvirker til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt (hållbart) grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.*⁹⁶

⁹³ Planloven i praksis, sid. 2.

⁹⁴ Qviström (red.), 2008, sid. 43-49.

⁹⁵ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 85.

⁹⁶ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 1 kap. § 1.

Från 70-talet har den danska planeringen präglats av en struktur som delar in landet i tre olika zontyper: by-, land- och sommershusområden. Zoneringen tillkom för att uppnå en effektiv markanvändning, för att undvika spridd, ostrukturerad stadsbebyggelse (urban sprawl) samt för att försäkra sig om att det finns mark för jordbruk, natur och rekreation⁹⁷. Zonerna för by och sommershus är utlagda för befintlig samt blivande tätortsbebyggelse, i det senare fallet specifikt för sommarstugor. Landzonerna omfattar de områden som inte blivit by- eller sommershuszon.⁹⁸

Fram till 2007 styrde Danmarks amter över planeringen i landzonerna, medan kommunerna stod för planeringen av zonerna för by och sommershus. Efter reformen och amternas bortfall, styr nu kommunerna över planeringen för alla tre zonerna.⁹⁹ Steget mellan regering och kommun utgörs nu av regioner, vilka är fem till antalet. Deras regionala planering avviker från den amterna utförde¹⁰⁰.

De danska kommunerna ansvarar alltså nu för planeringen av bebyggelse såväl som landsbygd. Av tradition skiljer man fortfarande på landsbygd och stad¹⁰¹. På vilket sätt kommunerna kommer att utnyttja möjligheten att kunna planlägga även stadsnära landskap är svårt att veta med säkerhet två år senare, så pass nära reformen.

Statliga redogörelser av intressen

Regeringen ger sin vision för den fysiska planeringen i en landsplanredogørelse. En sådan ska tas fram efter varje nyval, för att lägga en grund för regionernas samt kommunernas planläggning¹⁰². Genom denna vill man säkra sambandet mellan den centrala statens och den decentrala kommunens arbete. Den aktuella Landsplanredogørelse 2006 sätter fem riktmärken för landets fysiska planering¹⁰³:

- Der skal være forskel (skillnad) på land og by.
- Udviklingen skal komme hele Danmark til gode.
- Planlægningen skal basere sig på respekt for byernes identitet, naturen, miljøet og landskabet.
- Fysisk planlægning og investeringer i infrastruktur skal spille tæt sammen.

⁹⁷ Planning approaches for urban areas: Case studies from Denmark, Sweden and the Netherlands, sid. 17.

⁹⁸ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 7 kap. § 34-35.

⁹⁹ Qviström (red.), 2008, sid. 48-49.

¹⁰⁰ Qviström (red.), 2008, sid. 50.

¹⁰¹ Qviström (red.), 2008, sid. 43.

¹⁰² Bekendtgørelse af lov om planlægning, 2 kap. § 2.

¹⁰³ Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 21.

- Den fysiske planlægning skal være helhedsorienteret.

Vart fjärde år tas även ett annat verktyg för den kommunala planläggningen fram, *Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen*. Översikten ska ge en bild av statens intressen i den fysiska planeringen ute i landet. Landsplanredegøreslen finns inarbetad i detta dokument, vilket utvecklar statens mål och krav för ett antal områden, däribland jordbruket.¹⁰⁴

För administrationen av landets planläggning, ska regionerna, vilka är politiskt styrda, ta fram regionala utvecklingsplaner, medan varje kommun ska ta fram en kommuneplan samt lokalplaner¹⁰⁵.

Kommuneplan

Kommuneplanen fastställer, utifrån en samlad värdering av kommunens utveckling, de övergripande målen för utveckling och markanvändning i kommunen¹⁰⁶. Planen kan utformas på lite olika sätt, fokus kan t.ex. läggas på särskilda områden eller ämnen. Det är dock viktigt att kommuneplanen fungerar som en sammankopplande länk i planprocessen. Därmed finns vissa delar, som planen måste innehålla: en huvudstruktur, riktlinjer, ramar för lokalplanläggning och kartor.¹⁰⁷

Huvudstrukturen omfattar hela kommunens geografiska område; alla tre zoner. Den visar de övergripande målen för utveckling och markanvändning. Huvudstrukturen ger också uttryck för hur kommunen ställer sig i olika intresseavvägningar.¹⁰⁸

Riktlinjer ska finnas i kommuneplanen för 19 specifika ämnen, vilka tidigare låg under amternas ansvarsområde. De anges i lika många punkter i planlagen. Anspråkstagande av mark till by- och sommerhuszoner är en sådan punkt, liksom tillvaratagandet av de jordbruksmässiga intressena. Särskilt värdefulla lantbruksområden ska säkras genom att pekats ut i kommuneplanerna.¹⁰⁹

Kommunerna väljer själva hur grundligt riktlinjer och ramverk behandlas i kommuneplanen, det handlar mycket om hur flexibel kommunen önskar att vara i sin planläggning¹¹⁰. Med ett hårdare ramverk för lokalplaner inom by- och sommerhuszoner kan kommunen sätta stopp för ett förslag som går emot ramarna¹¹¹. Hur detaljerade kommunerna än väljer att vara ska riktlinjerna

¹⁰⁴ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 14.

¹⁰⁵ <http://www.regionsjaelland.dk/>, 2009-10-08

¹⁰⁶ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11 stk. 2.

¹⁰⁷ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 10.

¹⁰⁸ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 19.

¹⁰⁹ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11a.

¹¹⁰ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 18; 42.

¹¹¹ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 12 stk. 3.

tillsammans med ramar och kartor dock vara så tydliga att det inte råder något tvivel kring kommuneplanens innehåll¹¹².

Under de senaste åren har man märkt ett ökat tryck på det öppna landskapet i Danmark. Intresseområdena för marken är många: boende, infrastruktur, vindkraft, jordbruk, golfbanor, rekreation osv. Utvecklingen, som hastigt kan förändra landskapet, skapar konkurrens mellan de olika intressena. Ju hårdare trycket blir, ju svårare blir det också att göra avvägningarna mellan de olika intressena. Vikten av att kommunerna tar sig an sådana avvägningar i kommuneplanen påpekas av By- og Landskabsstyrelsen.¹¹³

Vid avgränsning av nya områden för by- och sommerhuszoner ska hänsyn tas till övriga intressen i området, som t.ex. landskapliga och naturmässiga intressen samt intressen för jordbruksverksamhet. För jordbruksverksamhetens intressen har det uttryckts av Fødevareministeriet, att det ska läggas vikt på att så lite jordbruksmark som möjligt går förlorad för jordbruksverksamhet, så att en hållbar utveckling säkras. Vikt ska också läggas på att större, sammanhängande områden med jordbruksmark bevaras.¹¹⁴

Ett ramverk för de mer detaljerade lokalplanerna sätts i kommuneplanen¹¹⁵. Då lokalplanen inte får strida mot kommuneplanen, blir den genom ramarna bindande¹¹⁶.

Avgränsade områden med koppling till riktlinjer och ramverk, som de för by- och sommerhuszoner, ska visas på kartor. All övrig areal som knyter an till de nitton riktlinjespunkterna kan avgränsas, däribland särskilt värdefull jordbruksmark¹¹⁷. Det menas dock att vid planläggning ut i landzonerna finns en så pass stor respekt för jordbrukslandskapet att sådana reservationer sällan görs. Enligt Torben Wissing, plan- och byggchef i Ringsted kommun, ligger det en stor tyngd bakom landzonen, vilken är tillräcklig för att hänsyn ska tas till dess marker vid byzonutveckling, så att så lite värdefull mark som möjligt tas i anspråk.¹¹⁸

Kartorna över by- och sommerhusarealer är tillsammans med övriga obligatoriska delar i kommunplanen bindande för kommunens fortsatta arbete, med verkställning av planen. Om en karta avviker från textdelen i planen är det dock texten som gäller.¹¹⁹

¹¹² Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 18.

¹¹³ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 56.

¹¹⁴ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 32.

¹¹⁵ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11 stk. 2.

¹¹⁶ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 5 kap § 13.

¹¹⁷ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 18-22.

¹¹⁸ Wissing, Torben, Plan- og byggechef, Ringsted kommune, möte 2009-10-15.

¹¹⁹ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 18-22.

En tredje punkt av dem som är obligatoriska för kommunen att behandla i kommuneplanen rör detaljhandel¹²⁰. Planlagen styr genom kapitel 2d flera viktiga frågor kring detaljhandeln, för att gynna livet i stadskärnorna och för att undvika enorma shoppingkomplex med bilberoende besökare¹²¹.

Kommuneplanen ska omfatta en period på minst tolv år¹²². Det föreslagna anspråkstagandet av mark bör inte överstiga det förväntade anspråkstagandet inom tidsramen.

Lokalplan

Lokalplaner utarbetas inom byzonen, efter det ramverk som kommuneplanen satt¹²³. Planlagen specificerar ett antal punkter som ramarna för lokalplaner måste ta hänsyn till. En sådan punkt är överföring av mark till byzon eller sommarhusområde, en annan är prioriteringsordningen för bebyggelse och ändrad markanvändning.¹²⁴ Det kan inte utarbetas en lokalplan för ett område som inte omfattas av kommuneplanens ramverk¹²⁵. Lokalplanen har direkt rättsverkan över ägare och brukare¹²⁶.

Regional utvecklingsplan

Amterna framställde tidigare regionplaner, vilka försvann i samband med reformen 2007. Samtidigt tillkom en indelning av landet i fem regioner. Regionsråden utvecklar nu en ny typ av plan, den regionala utvecklingsplanen. Denna ska innehålla en vision om regionens översiktliga utveckling med hänsyn till ett antal faktorer som natur, miljö och näringsliv. Den visionära utformningen innebär att planen inte kan innehålla några exakta utpekningar för markanvändning.¹²⁷

Kommuneplanen får inte strida mot den önskade framtida utvecklingen som anges i den regionala utvecklingsplanen¹²⁸. Regionsråden kan lägga en protest mot ett förslag till en kommunplan som motverkar den regionala utvecklingsplanen. Planen kan då inte antas förrän ändringar gjorts så att såväl kommunens som regionens intressen tillgodoses.¹²⁹

Vad gäller regional planering har även kommunen i sin tur rätt att lägga in en protest mot en grannkommuns planförslag om det har väsentlig betydelse för

¹²⁰ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11a.

¹²¹ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 65-66.

¹²² Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11.

¹²³ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11.

¹²⁴ Bekendtgørelse af Lov om planlægning 4 kap. § 11b.

¹²⁵ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 18.

¹²⁶ Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 9.

¹²⁷ Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 7-8.

¹²⁸ Bekendtgørelse af Lov om planlægning, 4 kap. § 11 stk. 4.

¹²⁹ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 6 kap. § 28-29a.

den egna kommunens utveckling. Även här gäller att planen måste genomgå ändringar, vilka tillfredsställer båda parter, innan den kan antas.¹³⁰

Då dialog förs med regionens kommuner när utvecklingsplanen tas fram, förväntas antalet protester från regionsråden mot kommuneplanerna vara få¹³¹. Genom ett fungerande sammanarbete mellan kommunerna är förhoppningen att även antalet protester från grannkommuner kommer att vara få.

Jordbruksanalys

Lantbruksproduktionen utgör ca 11 % av Danmarks samlade export och har därmed en viktig roll i den nationella ekonomin¹³². I det öppna landskapet har man i regel sett till de jordbruksmässiga intressena och placerat ny bebyggelse i förbindelse till redan existerande samhällen¹³³. Att peka ut särskilt värdefulla jordbruksområden var ett av amternas ansvarsområden för planeringen av det öppna landskapet, där de även skulle se till intressena för naturskydd och landskapsområden¹³⁴. Jordbruket hade därmed en särskild ställning inom planeringen för det öppna landskapet.

För att kunna peka ut kvaliteter i jordbrukslandskapet genomförde amterna jordbruksanalyser. Detta verktyg finns kvar i dagens plansystem och ska enligt lag tas fram minst en gång per valperiod.

*Statsforvaltningen skal mindst én gang i hver valgperiode i samarbejde med kommunalbestyrelserne udarbejde og offentliggøre en analyse af jordbrugserhvervene, der skal sikre, at de jordbrugsmæssige interesser indgår i de regionale udviklingsplaner, kommuneplanerne og lokalplanerne.*¹³⁵

Statsförvaltningarna är självständiga regionala institutioner som utför uppdrag för olika ministeriers räkning¹³⁶. Jordbruksanalyserna de tar fram ska ligga till grund för tillvaratagandet av de jordbruksmässiga intressena i planeringen. De gör det möjligt att peka ut de särskilt värdefulla områdena för att kunna säkra dessa vid fysisk planering. Inom områden som pekats ut som särskilt värdefulla för jordbruket, har kommunerna möjlighet att styra lokaliseringen av lantbruksbyggnader och tillhörande anläggningar¹³⁷.

De framtagna analyserna av jordbruksverksamheter, *Analyse af jordbrugserhvervene 2009*, täcker hela landet. Analyserna är genomförda på regional samt kommunal nivå. Samma struktur har använts genomgående, så

¹³⁰ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 6 kap. § 28-29b.

¹³¹ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 88.

¹³² Qviström (red.), 2008, sid. 59.

¹³³ Qviström, (red.) 2008, sid. 48.

¹³⁴ Qviström (red.), 2009, sid. 47.

¹³⁵ Bekendtgørelse af lov om landbrugsejendomme, 3 kap. § 3.

¹³⁶ <http://www.statsforvaltning.dk/site.aspx?p=4248>, 2009-10-16.

¹³⁷ Bekendtgørelse af lov om planlægning, 4 kap. § 11 b stk. 2.

att jämförelser lätt ska kunna göras mellan olika delar av landet. För att analyserna ska vara lättåtkomliga finns de tillgängliga på webben, www.statsforvaltning.dk.

Analyserna från 2009, vilka bygger på data från perioden 2001 till 2006, är nytänkande och fokuserar på jordbruket som verksamhet. Regionsanalyserna är uppbyggda kring rubrikerna *Ejendomsforhold*, *Bedriftsforhold*, *Husdyrsforhold*, *Udviklingen i husdyrstrykket*, *Husdyrsforhold på bedriftsniveau* och *Harmoniforhold*. Analyserna av jordbruksverksamhet i kommunerna har något annorlunda rubriker: *Ejendomsforhold*, *Bedriftsforhold*, *Husdyrsforhold*, *Harmoniforhold*, *Jordbundstyper*, *Specialgrøder og økologiske bedrifter* och *Udviklingsoversigt*.¹³⁸

Landskabskaraktersanalys

Den fysiska planeringen ska ta hänsyn till bevarandevärden hos landskap, enligt planlagens uppsatta ämnen för riktlinjer i kommuneplanen¹³⁹. Då naturskyddsintressen och kulturhistoriska intressen, liksom jordbrukets intressen står som egna punkter i lagen, ses bevarandevärdena hos landskap ur en visuell synvinkel¹⁴⁰.

Landskabskaraktermetoden är ett analysverktyg som tagits fram för att kunna användas inom den kommunala planeringen. Då landskapet inte tar någon hänsyn till kommungränsdragningar, såg man ett intresse i att ha ett gemensamt system för hela landet, där landskap kartläggs och värderas. Genom att analysera landskapet med karaktärsmetoden kan kommunens planerare lättare utläsa konsekvenserna av sina beslut i landskapsbilden.¹⁴¹ Kommunerna rekommenderas att använda sig av analysmetoden, men de avgör själva om och hur de vill använda verktyget¹⁴².

Overordnade interesser

När en kommun tagit fram ett förslag till kommuneplan ställs den ut för granskning. De tre miljøcentra som har i uppgift att övervaka statens intressen i den fysiska planeringen, ska lägga in en protest mot förslag som inte stämmer överens med de *overordnede interesser*, enligt planlagens § 29¹⁴³. Utöver miljøcentren och tidigare nämnda regionsråd och grannkommuner, kan berörda nationalparkfonder lägga in protester, vilka resulterar i att en kommuneplan måste korrigeras¹⁴⁴.

De överordnade intressena berör förhållanden som är av intresse även för dem som inte bor i kommunen. Typiskt för att känneteckna dessa intressen är också

¹³⁸ Analyse af Jordbrugserhverven 2009 – Læsevejledning.

¹³⁹ Bekendtgørelse af lov om planlægning 4 kap. § 11 a.

¹⁴⁰ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 59.

¹⁴¹ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 59-60.

¹⁴² Danish method for landscape character planning, sid. 11.

¹⁴³ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 14.

¹⁴⁴ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 85.

deras långsiktighet, vikten och betydelsen för kommande generationer. Främst kan det t.ex. röra sig om dricksvatten, energi, infrastruktur och internationella direktiv kring naturområden, men det kan också handla om att tillvarata statliga intressen inom lantbruket.¹⁴⁵

Statens intressen sammanställs i dokumentet *Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen*, vilken omfattar krav såväl som uppmaningar. Det gäller för kommunen att översätta statens intressen till sina kommunala förhållanden. Översikten tas fram av miljøministeriet vart fjärde år, varav den senaste är från 2009. Om ett förslag till en kommuneplan går emot miljøministeriets översikt, kan kommunen alltså få en protest från sitt miljøcenter, enligt planlagens § 29. Vid sådan protest kan inte kommuneplanen antas förrän ändringar gjorts så att båda parter är nöjda.¹⁴⁶

Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009, ställer krav på att när jordbruksmark tas i anspråk så ska de bästa jordarna bevaras, att så lite mark som möjligt tas i anspråk, att det i största möjliga mån tas hänsyn till de berörda lantbruksegendomarna, att ny bebyggelse läggs på sådant avstånd från lantbruket att konflikter kan undvikas och att jordbruksmark bevaras i större, sammanhängande områden.¹⁴⁷

2008 redovisades en undersökning utförd på Ålborgs universitet, där man kartlagt all nybyggnation i landzonerna från 2000 till 2005. Enligt den danska naturskyddsföreningen är resultaten alarmerande. 65 % av de bostäder som byggts utanför byzonerna har uppförts på områden med natur eller planlagd natur, områden där det inte skulle byggas. Procentsatsen är nästan uppe i 60 % även för byggnader kopplade till verksamhet. Ordföranden för danska naturskyddsföreningen, Ella Maria Bisschop-Larsen, menar att kommunerna många gånger ger tillåtelse för byggnation i områden som egentligen ska vara skyddade för bebyggelse. De enda områden som hålls fria i landzonerna, menar hon, är skogsområden och områden som tilldelats specifika skydd.¹⁴⁸

Kommunala markuppköp

Det hör inte till vanligheterna att en kommun äger mark, utan den danska marken är framförallt privatägd¹⁴⁹. En kommun kan dock expropriera en privatägd fast egendom om det är av väsentlig betydelse för att genomföra en tätortsutveckling enligt kommuneplanen eller för att verkställa en lokalplan¹⁵⁰. Expropriationen sker enligt praxis som utgår från grundlagens § 73 om

¹⁴⁵ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 86.

¹⁴⁶ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 14, 86-87.

¹⁴⁷ *Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009*, sid. 71.

¹⁴⁸ <http://www.dn.dk/Default.aspx?ID=457&M=News&PID=4777&NewsID=123>, 2009-10-12.

¹⁴⁹ Caspersen, Ole Hjorth, Seniorforsker, Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL, möte, 2009-09-11.

¹⁵⁰ Bekendtgørelse af lov om planlægning, kap. 11 § 47.

äganderätt¹⁵¹. De arealer som exproprieras till tätortsutveckling är vanligtvis större obebyggda marker inom en landzon¹⁵².

Mål, landskapskonventionen och landdistriktprogram

Lagen om planläggning hänvisar även till ett antal statliga direktiv som kommunernas planering inte får strida mot, som handlingsplaner för miljömål och landsplandirektiv. Landsplandirektiv kan vara en konkretisering av en statlig politik och innehålla generella regler för kommuneplanernas innehåll kring en viss fråga.¹⁵³ För huvudstadsområdet till exempel, med sin berömda fingerplan från 1948, finns sedan 2007 ett landsplandirektiv, Fingerplan 2007, som bl.a. sätter regler för stadens utveckling¹⁵⁴.

Fælles fremtid – udvikling i balance (Gemensam framtid – utveckling i balans) är Danmarks nationella strategi för hållbar utveckling. I denna pekas det på åtta mål och principer för att skapa en hållbar utveckling, vilka också spelar roll för den kommunala planläggningen. De rör bl.a. biologisk mångfald, skydd av ekosystem och utnyttjande av resurser.¹⁵⁵

Danmark har ratificerat landskapskonventionen och i *Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009*, finns ett antal mål och krav för planläggning som berör landskap.¹⁵⁶ Arbetet med landskapskaraktärsanalyser är kopplat till landskapskonventionen.

Med Landdistriktprogram 2007-2013 vill regeringen sätta fokus på initiativ som skapar nya möjligheter på landsbygden, vad gäller arbete, levnadsvillkor och en hållbar utveckling.¹⁵⁷

---

¹⁵¹ Vejledning om kommuneplanlægning, sid 98.

¹⁵² Vejledning om kommuneplanlægning, sid 99.

¹⁵³ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 13.

¹⁵⁴ Vejledning om kommuneplanlægning, sid. 56.

¹⁵⁵ Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 21.

¹⁵⁶ Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 93-94.

¹⁵⁷ Oversigt over statslige intresser i kommuneplanlægningen – 2009, sid. 22.

Jämförelse

Efter den danska strukturreformen 2007 påminner systemen för fysisk planering i Sverige och Danmark mycket om varandra. Planläggningen sker ute i kommunerna, med bevakning av statens intressen genom en regional myndighet. Att systemen är lika kan, med intresse av att eventuellt föra över metoder från det ena systemet till det andra, ses som en fördel.

Myndighetsstruktur

Sverige styrs, liksom Danmark, av en folkvald regering. Makten fördelas ut i landet ner till kommunal nivå. I Sverige utgör länens landsting regionala mellansteg, men få av dessa behandlar landets fysiska planering. Region Skåne utgör dock ett av undantagen, då de har ansvar för den regionala utvecklingen. Danmark är uppdelat i fem regioner, vilka tar fram regionala utvecklingsplaner, med betydelse för kommunernas planläggning.

Statens intressen i de båda länderna bevakas av myndigheter, vilka finns fördelade på ett antal platser i landet och fungerar som statens förlängda arm. I Sverige är det länsstyrelsen som har den granskande rollen i planeringssammanhang. De lämnar utlåtanden på planförslag, men kan endast lägga protester med juridisk verkan vid fyra specifika inkallelsegrunder. Miljøcentren besitter länsstyrelsens motsvarande roll i Danmark. De har en bredare möjlighet att kräva förändringar i planförslag, då de själva får bedöma vikten av ett intresse utifrån en översikt av statens intressen, ett dokument som uppdateras under varje mandatperiod. Till skillnad från länsstyrelsen är miljøcentren inte ensamma om att besitta möjligheten att lägga juridiskt bindande protester, även regionsråd samt berörda grannkommuner och nationalparkfonder kan lägga in protester med rättsverkan.

Sverige saknar en motsvarighet till danska statens sammanställning av betydande intressen, *Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen*. Danska regeringen tar även fram en landsplanredegørelse, en klar vision över landets framtida fysiska planering. Inte heller ett sådant underlag tas fram av den svenska regeringen. De svenska kommunerna saknar ett samlande dokument över statens intressen i den fysiska planeringen att tillgå.

Plansystem

De tre zonerna är karaktäristiska för den danska planeringen. En sådan indelning finns inte i Sverige. Förr stod amterna för planeringen av intressen inom landzonen, men sedan reformen trädde i kraft står kommunerna för planering även inom denna zon. Då de tidigare styrde över de resterande två zonerna, planlägger de danska kommunerna sedan 2007 all mark inom kommunens gränser. De svenska kommunernas planmonopol finns därmed även i Danmark.

Översiktsplanering

Den svenska översiktsplanen har stora likheter med den danska kommuneplanen. Planerna ska ge en tydlig bild av kommunens ställning i den fysiska planeringsutvecklingen och verka som en länk mellan allmänna intressen och mer detaljerade planer. Till skillnad från den svenska översiktsplanen är den danska kommuneplanen juridiskt bindande, då nästföljande steg i planeringsprocessen, lokalplanen, inte får strida mot kommuneplanen. I Sverige får lokalplanens motsvarighet, detaljplanen, strida mot översiktsplanen, såvida det inte rör sig om riksintressen, då förslaget blir betydligt svårare att få igenom.

I såväl Sverige som Danmark har kommunerna lov att använda fantasin när de översiktliga planerna ska tas fram. Den danska planlagen ger dock fler och tydligare direktiv över vad planen måste innehålla. Utöver en huvudstruktur ska det finnas nitton riktlinjer för specifika ämnen, ett ramverk för fortsatt planarbete med lokalplaner och kartor, där arealreservationer kan göras. Av den svenska översiktsplanen ska följande framgå: huvuddragen över den avsedda markanvändningen, en vision för hur bebyggelsemiljön ska bevaras och utvecklas, hur miljö kvalitetsnormer och eventuella riksintressen tillgodoses samt vissa beslut kring strandskydd. I övrigt är det upp till kommunen att bestämma utformandet av planen.

De danska landzonerna utgörs av de områden som inte är by- eller sommerhuszoner. Enligt planlagen är det endast områden för tätorter och sommarstugor som måste markeras ut, med bindande verkan, på karta i kommuneplanen. På det viset påminner planeringen om den svenska, där planeringsverktygen prioriterar bebyggelsens utveckling.

Detaljplanering

Med en översiktlig plan som grund tas en mer detaljerad plan fram. I Sverige heter den detaljplan, i Danmark heter den lokalplan. Den svenska detaljplanen är inte bunden till översiktsplanen enligt lag, vilket innebär att den får avvika från de riktlinjer som översiktsplanen ställer upp. Den danska lokalplanen är däremot bunden till att följa den översiktliga kommuneplanen. Kommuneplanen ska enligt lag sätta upp ett ramverk för lokalplaner, vilka dessa, enligt lag, måste följa. Det kan inte utarbetas en lokalplan utanför en byzon, likt i Sverige, där man bara kan uppföra detaljplan för tätortsbebyggelse och parkmark, sådant som finns beläget inom den danska byzonen.

Regional planering

Graden av regional planering varierar i Sverige. Få landsting har likt Region Skåne fått ansvaret för utvecklingen i sin region. Landstinget/regionen är politiskt styrd. Det arbete Region Skåne utför med utvecklingsplaner för markanvändning och så vidare är inte juridiskt bindande.

De danska regionerna, vilka också är politiskt styrda, är fem till antalet. Tillsammans täcker de hela Danmark och var och en av regionerna ska ta fram en regional utvecklingsplan. Likt exemplet med Region Skånes utvecklingsplaner är de danska regionernas utvecklingsplaner visionära. De ska ligga till grund för arbetet med kommuneplaner och lokalplaner och är juridiskt bindande på det vis att en kommuneplan inte får strida mot den regionala utvecklingsplanen. Skulle så vara fallet kan regionen lägga en protest, vilket resulterar i att kommuneplanen måste omarbetas tills båda parter mål är uppfyllda. Då den regionala utvecklingsplanen är visionär kan dock inga specifika utpekningar för markanvändning göras i den.

I Sverige kan en regionplan tas fram, med syfte att leda beslut som angår flera kommuner kring översiktsplanering, markanvändning osv. Regionplaner är dock mycket sällsynta i svenska planeringssammanhang.

Värdering av jordbruksmark

Det värderingssystem för jordbruksmark som Sverige har idag fokuserar på jordens kvaliteter. Det kan kritiseras för att vara ålderdomligt, då det tillkom på 70-talet och mycket har hänt i utvecklingen kring jordbruket sedan dess. Idag kan det innebära att även medelklassade jordar är bra odlingsjordar, medan högt klassade jordar fortfarande håller god kvalitet. Klassificeringssystemet har dålig förankring till den fysiska planeringen, då tätortsexpansion i Skåne tagit nästan 10 % av landets högst klassade jordar i anspråk från 1961 fram till millennieskiftet.

I Danmark ska särskilt värdefull jordbruksmark pekats ut i kommuneplanerna, motsvarande översiktsplanerna i Sverige. Som verktyg i arbetsprocessen utförs jordbruksanalyser av statsförvaltningarna, vilket ger kommunerna färdigserverade analysresultat. I de nya analyserna läggs fokus på jordbruket som verksamhet. Genom att användas som verktyg i kommunernas arbete kan jordbruksanalyserna förankras i planeringsprocessen.

Skydd av mark

Genom att klassa områden som riksintresse, kan man i Sverige ge ett stärkt skydd mot bebyggelse. Riksintresset omöjliggör inte byggnation, möjligheten prövas från fall till fall, men klassningen gör det betydligt svårare att få bygglov. En rad olika intressen kan stå som föremål för utpekande av område till riksintresse, god jordbruksmark är dock inte ett av dessa.

I den danska kommuneplanen kan areal reserveras för ett visst ändamål genom att markeras ut på karta. Områden för tätortsutveckling och sommarstugsområden ska markeras ut och blir då bindande. Skulle texten i kommuneplanen avvika från kartan är det dock texten som gäller. Möjligheten finns att göra arealreservationer även för de övriga arton områden som kommuneplanen ska sätta upp riktlinjer för, däribland jordbruksmark.

I det svenska planeringssystemet finns möjligheten att göra områdesbestämmelser för begränsade områden, vilka inte omfattas av någon detaljplan. Områdesbestämmelsen är bindande, vilket innebär att man kan ta till den som verktyg för att säkerställa att de mål som satts upp i översiktsplan för ett område verkligen uppfylls.

Kommunala markupphandlingar

Det tillhör inte vanligheterna att de danska kommunerna äger mark, så som många svenska kommuner gör. Den svenska förköpslagen har underlättat för kommunerna vid köp av mark, då de kunnat köpa jordbruksmark till jordbruksmarknadspris. De danska kommunerna har inte haft den möjlighet som förköpslagen ger. Utöver möjligheten av förhandla om köp med en markägare kan de danska kommunerna, liksom de svenska, exproprieras mark.

Övriga direktiv

Flera av de övriga mål och direktiv som finns i de båda länderna är väldigt lika varandra. Grunden till det finns till stor del i EU:s landskapspolitik. EU är t.ex. medfinansierare i de landsbygdsutvecklingsprogram som Sverige och Danmark har tagit fram, vilka båda sträcker sig från 2007 till 2013.

Vad gäller landskapskonventionen ligger Danmark steget före, då de ratificerat konventionen in i sitt system. I Sverige är det arbetet fortfarande en pågående process, men konventionen är påskrivet, så det är bara en tidsfråga innan den finns inarbetad även i det svenska systemet. Det kan då hända att landskapskaraktärsanalyser kommer att användas som ett planeringsverktyg i Sverige, det förekommer redan på vissa håll idag. I Danmark finns en nationell metod för landskapsanalys framtagen, men verktyget är inte obligatoriskt i den danska planläggningen.

Diskussion

Den tätortsnära landsbygden har ingen given plats i den fysiska planeringen i Sverige idag. Varje kommun kan välja att ta en tydlig ställning för landsbygdsfrågor i översiktsplanen, men i slutändan kan resultatet komma att avvika från översiktsplanens riktlinjer. Med detaljplaner kan målen för bebyggelse och parkmark realiseras, dock ej nödvändigtvis på de platser översiktsplanen förespråkat. I praktiken kan nya bostadsområden anläggas på särklassigt god jordbruksmark, trots att lagen förespråkar hushållande med markresurser, för att samma lag menar att man måste ta hänsyn till de allmänna intressena för samhällsutveckling.

Vilka val man är tvungen att göra, vilka intressen som måste ge efter för andra, beror många gånger på i vilken skala man väljer att se problemet i. Den svenska planeringen domineras av kommunerna och därför blir det ofta ur den skalan som problematiken behandlas. Det ligger i varje kommuns intresse att utvecklas, vilket i dagens Sverige ofta är det samma som att expandera. Då många frågor sträcker sig utanför kommungränserna, kan man tycka att ett samarbete av en mer regional karaktär, skulle ligga i många kommuners intresse. Ett sådant samarbete är emellertid långt ifrån etablerat i Sverige idag. Vissa kommuner har på mer eller mindre eget initiativ startat ett mellankommunalt samarbete kring vissa intressefrågor. I Skåne finns Region Skåne, en organisation med ansvar för utvecklingsfrågor i regionen för bl.a. markanvändning. Den regionala samverkan i landets olika delar skulle dock kunna bli mycket vassare och ske i ännu större omfattning. Troligtvis krävs en stark regional planering för en hållbar utveckling av Skåne, då marken i väst, vilken är aktuell för Öresundsregionens utveckling, är fördelad mellan många olika kommuner.

Det finns få verktyg för kommunernas planerare att tillgå för att styra utvecklingen på landsbygden. Genom att klassas som riksintresse får ett område ökat skydd mot bebyggelse, men beslut om riksintresse tas utanför kommunen. Möjligheten att skydda jordbruksmark från bebyggelse genom riksintresse finns inte, då sådan mark inte ingår bland de typer av områden som kan tilldelas intresset. Enligt statens offentliga utredning ska jordbruksmark redan vara tillräckligt skyddad i svensk lag, för att hushållning ska tillgodoses. Utvecklingen i bl.a. västra Skåne, där 10 % av landets bästa åkermark blivit bebyggd sedan 60-talet, gör dock att utredningens slutsats kan ifrågasättas. Ett verktyg som finns i planeringssystemet idag och som skulle kunna vara väl värt att prova för planering av jordbruksmark, är områdesbestämmelser. Med hjälp av dem kan kommunens planerare bestämma grunddragen för användning i olika markområden. Till skillnad från översiktsplanen är områdesbestämmelserna bindande, vilket gör att man kan fastställa översiktsplanens syfte för ett område med hjälp av en områdesbestämmelse.

För att tätortsnära landsbygd ska få en tydligare roll i planeringen, gäller det att vikten av dessa landskap uppmärksammas. Länsstyrelsen tar fram

underlagsmaterial för kommunernas planeringsarbete och påpekar bland annat betydelsen av en helhetsinriktad planering där även landsbygden har en tydlig roll. Det är viktigt att budskap som berör betydelsen av landsbygden i planeringen når ut, så att dess roll i fysiska plansammanhang blir tydlig. I en helhetsinriktad, hållbar planering kan inte jordbruksmark ses som mark tillgänglig för tätortens expansion. På jordbruksmarken föregår en verksamhet, vilket inte får glömmas bort. Här framställs livsmedel och grön energi, produkter vilka är av stor vikt redan idag och som kan komma att bli av ännu större betydelse när de globala förhållandena förändras. Fortsatta dialoger med kommunernas politiker och tjänstemän är viktiga för att höja statusen på svensk jordbruksmark i planeringen.

I Danmark har de öppna landskapen, däribland jordbruksmarken, en annan roll i planeringen tack vare indelningen av landet i områden eller zoner. Genom zoneringsen finns inga vita fläckar på kartan, all mark tillhör ett område. Landzonen ger dess landskap tyngd i konkurrensen mot tätortsexpansion, i egenskap av en motpol till by- och sommarhuszonerna. Hänsyn tas till landzonens landskap, däribland jordbruksmarken, genom ett restriktivt arealanspråk. Skulle miljöcentrat misstycka med planläggningen, trots de dialoger de fört med kommunen under arbetets gång, kan de lägga in en bindande protest. Därmed framstår de som starkare än de svenska länsstyrelserna, som kan föra dialoger och vägleda kommunerna i sitt arbete, men i slutändan bara kan lägga in veto mot bristande hänsyn mot de fem inkallelsegrundarna. En utökad vetorätt för länsstyrelserna skulle kunna öka skyddet för fler intressen än jordbrukets i planeringen. En sådan situation kräver dock tydliga direktiv från staten kring vilka krav som ställs på kommunens planläggning, för att underlätta arbetet för kommunerna såväl som för länsstyrelserna. Ett dokument likt den danska översikten av statens intressen i planläggningen skulle säkerligen vara till nytta inom fysisk planering i Sverige. Med eller utan ökad vetorätt för länsstyrelserna, så skapar en översikt tydlighet kring, och en helhetsbild för, landets utveckling.

Strukturreformens betydelse för den danska planläggningens resultat i verkligheten är ännu svår att bedöma precist, så pass nära inpå reformen i tiden som två år. Ett faktum är att de flesta kommunerna slogs samman med en eller flera grannkommuner vid reformen, så att antalet kommuner drastiskt sjönk. Med större kommuner sprids en eventuell vilja av att vilja erbjuda ”allt” ut över en större yta. Helhetsbilden inom kommunen kan tyckas bli bättre ju större den är och många av de efterfrågade verksamheterna kan ansluta till de existerande tätorterna för att stärka dessa, samtidigt som landzonernas landskap gynnas av minskad bebyggelsespridning. Vissa tendenser tyder dock på att kommunerna efter reformen på sina ställen börjar planlägga ut på jordbruksmark med mindre yteffektiva lösningar än tidigare. Det är upp till miljöcentren att med hjälp av sin vetorätt förhindra att sådana tendenser etableras i den fysiska planeringen i Danmark.

Det kan spekuleras i huruvida Danmarks politiker har mer eller mindre att säga till om i plansammanhang, efter reformen. Vissa påstår att det politiska

inflytandet i kommunerna minskat, vilket ökar chanserna för en mer likartad utveckling sett över hela landet, grundad på statens intressen, mål och krav. I Sverige finns exempel på kommunala politiska påtryckningar om att nya villaområden ska planläggas, som ett svar på efterfrågan och som en del i arbetet att locka invånare till kommunen. Vid flera samhällens utkanter i västra Skåne syns nybyggda villakvarter, utlagda på högklassig jordbruksmark och dessutom med stora arealanspråk sett till antalet nya bostäder i området. Återigen är det viktigt att fortsätta dialogerna med politiker och tjänstemän för att motverka den negativa trend som finns i Sverige.

Enligt lag ska värdefull jordbruksmark pekas ut i den danska översiktsplaneringen och som ett verktyg i den processen finns resultat av jordbruksanalyser att tillgå. Den tidigare utformningen av jordbruksanalyser påminde om det svenska systemet för att klassificering, med betoning på markens odlingskvaliteter. Nu är dock nya jordbruksanalyser framtagna, vilka fokuserar på jordbruket som verksamhet. Jordbruket upptar två tredjedelar av Danmarks yta och står för en betydande del av landets export. Det ses som en större resurs i den nationella ekonomin jämfört med Sverige. En jordbruksanalys av liknande slag skulle kunna uppmärksamma det svenska jordbruket för vad det är, en verksamhet, ett företagande. Skydd finns idag för landskap framställda av svunna tiders jordbruksverksamhet, skyddet för de landskap där jordbruksproduktion pågår är det dock sämre med.

En jordbruksanalys kan tillföras som ett verktyg i den fysiska planeringen i Sverige utan att någon förändring krävs i plan- och bygglagen. En förankring i kommunernas planläggning krävs dock. Vitsen med att ta fram en analys av jordbruket i planläggnings-sammanhang är att konsekvenserna av kommunens beslut lättare ska kunna utläsas och därmed fattas så att helhetslösningen blir så bra som möjligt. Inget absolut skydd skapas med hjälp av en jordbruksanalys, men jordbrukets förutsättningar i planeringssammanhang kan förbättras. Analysresultaten kan emellertid ligga som grund för områdesbestämmelser, ett tänkbart instrument för markreservation i dagens svenska plansystem.

En anledning till kommunernas iver att bygga nya bostäder är ekonomisk, då det ger skatteintäkter till den kommunala kassan. Skattesystemet är därmed i sig också en aspekt som påverkar den fysiska planeringen. Inom de avgränsningar som har satts upp för översikten har dock skattesystemen i Sverige och Danmark inte prioriterats närmare inblick.

Slutsatsen är att jordbruksmark har en tydligare roll inom fysisk planering i Danmark om man jämför med Sverige. Ett antal grundläggande avvikelser i Danmark leder fram till den slutsatsen.

- Zoneringen – tack vare att även det öppna landskapet tilldelats en zon finns en tydligare motpol till tätorternas ökande yta i planeringen.

- Statens redogörelse av intressen – tack vare ett antal samlande dokument blir visionen för landets utveckling tydlig och en helhetsbild skapas.
- Miljøcentrens breda vetorätt – hårdare tyglar för statens förlängda arm ger dem bättre möjlighet att bevaka statens intressen i planläggningen.
- Jordbruksanalyser – de nya jordbruksanalyserna lyfter fram jordbruket och dess marker som en verksamhet.
- Ekonomi – jordbruket är en viktig resurs för den danska ekonomin.
- Tradition – två tredjedelar av Danmarks yta utgörs av jordbruksmark, vilket gör verksamheten påtagligt närvarande över hela landet.

Vi kan inte påverka den tradition som varit i Sverige, men med inspiration från Danmark kan den framtida traditionen bli en annan. Med rätt verktyg kan vi i planeringssammanhang föra den framtida utvecklingen i en riktning som gynnar hela samhället, där långsiktighet och dialog är nyckelord.

Källor

Otryckta källor

Muntliga källor

Andersson, Louise, Landskapsarkitekt, Landsbyggs- och Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Skåne län, intervju, 11 september 2009.

Andersson, Therese, delprojektledare Strukturbild för Skåne, Region Skåne, referensgruppmöte, 14 september 2009.

Bonde, Fredrik, Chefsjurist LRF, möte, 2 oktober 2009.

Caspersen, Ole Hjorth, Seniorforsker, Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL, möte, 11 september 2009.

Qviström, Mattias, Forskare Landskapsarkitektur, SLU Alnarp, intervju, 7 september 2009.

Willeberg, Karsten L. Nielsen, Landinspektør, COWI A/S, Köpenhamn, möte, 15 oktober 2009.

Wissing, Torben, Plan- og byggechef, Ringsted kommune, möte, 15 oktober 2009.

Ydmark, Magnus, Översiktsplanearkitekt, Helsingborg stad, intervju, 24 september 2009.

Elektroniska källor

Analyse af Jordbrugserhverven 2009 – læsevejledning, <http://www.statsforvaltning.dk/everest/tmp/090617102843/Laesevejledning.pdf>, 2009-10-16.

Danmarks nyere byudvikling, http://www.blst.dk/NR/rdonlyres/1F2ED5A7-7A8C-450D-8550-7EC709A0067A/16699/tekst_endeligversion_.pdf, 2009-10-16.

Expropriationslag (1972:719), <http://notisum.se/rnp/sls/lag/19720719.htm>, 2009-10-16.

Förköpslag (1967:868), <http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/19670868.htm>, 2009-10-16.

Landsplanredegørelse 2006, Det nye Danmarkskort – planlægning under nye vilkår, http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/BB4CE9B0-9446-4C0E-AD0B-BC2BE7A9D2FD/0/LPR_2006_samlet.pdf, 2009-10-16.

Bekendtgørelse af lov om landbrugsejendomme, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=8750>, 2009-10-16.

Bekendtgørelse af lov om miljøbeskyttelse, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13072>, 2009-10-16.

Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=121204>, 2009-10-16.

Bekendtgørelse af lov om planlægning, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13152>, 2009-10-16.

Byggande på landsbygden i Skåne, http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/7DA58A6F-C136-47DD-925E-EFABB0145BA1/0/Byggande_pa_landsbygden.pdf, 2009-10-16

Danish method for landscape character planning, <http://tercud.ulusofona.pt/Publicacoes/2008/DANISH%20METHOD%20FOR%20LANDSCAPE%20%20CHARACTER%20PLANNING.pdf>, 2009-10-08

Jordförvärvslag (1979:230), <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19790230.htm>, 2009-10-16

Landsbygd i förändring, http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Landsbygd_i_förändring.pdf, 2009-08-25

Miljöbalken (1998:808), <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM>, 2009-10-16

Områden av riksintresse (kap 2), <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/55/54/0b6ae720.pdf>, 2009-10-16

Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009, <http://www2.sns.dk/udgivelser/2006/87-7279-752-5/pdf/87-7279-752-5.pdf>, 2009-10-16.

Planloven i praksis, <http://www2.blst.dk/udgiv/Publikationer/2007/978-87-92256-02-7/html/default.htm>, 2009-10-16.

Planning approaches for urban areas: Case studies from Denmark, Sweden and the Netherlands, http://rdgs.dk/djg/pdfs/109/1/GEO_109_1_2.pdf, 2009-10-16

Plan- och bygglag (1987:10),

<http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19870010.htm>, 2009-10-16

Regionernes kompetencer ifølge lov om planlægning,

<http://www.regioner.dk/~~/media/migration%20folder/upload/filer/regional%20udvikling/rup/regionernes%20kompetencer%20ifølge%20planloven%20b.pdf.ashx>, 2009-10-16.

Vejledning om kommuneplanlægning,

http://www.blst.dk/NR/rdonlyres/893CD51D-1880-46B1-B846-CBBCBD64D419/0/Vejledning_kommuneplan08.pdf, 2009-10-16.

<http://www.dn.dk/Default.aspx?ID=457&M=News&PID=4777&NewsID=123>, 2009-10-12

http://www.kommunerna.net/k_peruslistasivu.asp?path=255;264;76738;77345;90726;111713, 2009-09-08.

http://www.landbrugsinfo.dk/Planteavl/Praecisionsjordbrug-og-GIS/Sider/Rapport_Analyse_af_jordbrugserhvervene.aspx, 2009-09-21.

<http://www.lansstyrelsen.se/lst/>, 2009-09-25

<http://www.lrf.se/Om-LRF/Kontakta-LRF/Press/Nyheter1/2009/Akermarken-maste-fa-ett-okat-skydd/>, 2009-10-01

www.miljomal.nu, 2009-09-29

http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html, 2009-08-27.

<http://www.regeringen.se/sb/d/12135/a/131731>, 2009-09-30.

<http://www.regionsjaelland.dk/>, 2009-10-08

<http://www.skane.se/templates/Page.aspx?id=137507>, 2009-09-25

http://www.skd.se/article/20090924/NYHETER/504033033/1057/OMDAGBLADET*/MALMO/malmo-kommuns-markaffar-stoppas, 2009-09-28.

<http://www.skl.se/artikel.asp?C=445&A=5177>, 2009-09-25;

<http://www.statsforvaltning.dk/site.aspx?p=4248>, 2009-10-16.

http://sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_l%C3%A4n, 2009-09-25

Tryckta källor och litteratur

Halldén, Kajsa Rue, 2008, *Inventering av landsbygd i Skånes översiktsplaner*, Länsstyrelsen i Skåne län.

Kallioniemi, Karin, 2006, *Hushållning med åkermark? Uppföljning av åkerexploatering i Skåne och Halland samt analys av planerad exploatering i Skåne*, Skåne i utveckling 2006:8, Länsstyrelsen i Skåne län.

Landskapskaraktärsanalys för Helsingborgs stad, Stadsbyggnadsförvaltningen Helsingborg, Länsstyrelsen i Skåne län och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

Qviström, Mattias (red.), 2009, *Stadsnära landskap i samhällsplaneringen – meddelanden från en nordisk konferens*, Alnarp, Rapport 2009:2, Landskap Trädgård Jordbruk.

Qviström, Mattias; Caspersen, Ole Hjorth & Thorén, Anne-Katrine Halvorsen, 2009, *Stadsnära landskap – en resurs i samhällsplaneringen*, TemaNord 2009:526, Danmark.

Qviström, Mattias (red.), 2008, *Nordiska studier av stadsnära landskap*, Alnarp, Rapport 2008:4, Landskap Trädgård Jordbruk.

Reiter, Ole, 2009, *Landskapet som mål och medel*, Skåne i utveckling 2009:15, Länsstyrelsen i Skåne län.

Reiter, Ole, 2007, *Det skånska landsbygdsprogrammet*, Malmö, Skåne i utveckling 2007:10, Länsstyrelsen i Skåne län.

Stenqvist, Sören, 2009, *Landsbygden i kommunens översiktsplan – en vägledning*, Länsstyrelsen i Skåne län.

Svala, Catharina, 2009, *Lukt och allergi – vem har tolkningsföreträde?*, ATL, 25 augusti, sid 2.

Uddenberg, Eva, 2001, *Skånes värdefulla jordbruksmark*, Skåne i utveckling 2001:45, Länsstyrelsen i Skåne län

Wadkvist, Birgitta (red.) & von Schéele, Cecilia (red.), 2009, *Bostadsläget i Öresundsregionen – slutrapport*, Länsstyrelserapport 2009:29, Länsstyrelsen i Skåne län, Ödeshög.

ÖP 2010 – en strategisk översiktsplan för Helsingborgs utveckling, maj 2009, samrådshandling.